Wypatrując Andersa. Konspiracja niepodległościowa w województwie śląskim 1945–1948 – 1 marca 2022

Zapraszamy do obejrzenia materiału popularnonaukowego „Wypatrując Andersa. Konspiracja niepodległościowa w województwie śląskim 1945–1948“, który został przygotowany przez Oddziałowe Biuro Badań Historycznych IPN w Katowicach w ramach obchodów Narodowego Dnia Pamięci „Żołnierzy Wyklętych“. Film prezentuje podstawowe treści dotyczące podziemia niepodległościowego na Górnym Śląsku po 1945 r. w formie multimedialnej. Celem jest prezentacja rezultatów prowadzonych badań naukowych w prosty i przyjemny wizualnie sposób, z wykorzystaniem bogatej ikonografii tak, aby przygotowany materiał trafił do jak najszerszego grona odbiorców i możliwa była jego publikacja w serwisach społecznościowych.

Zbliżający się koniec II wojny światowej rozwiewał nadzieje na odbudowę suwerennej i demokratycznej Polski. Latem 1944 r. Polską zaczął administrować stworzony w Moskwie i wasalny wobec niej rząd. Większość mieszkańców Polski nie chciała się pogodzić z narzucanym siłą ustrojem i uzależnieniem od ZSRS, choć tylko mniejszość czynnie przeciwstawiła się nowym porządkom i kontynuowała aktywny opór przeciwko sowieckiej dominacji.

19 stycznia 1945 r. Armia Krajowa została rozwiązana, a podziemie poakowskie i związane z nim do niedawna narodowe podążyły odtąd własnymi drogami. AK przekształciła się w Delegaturę Sił Zbrojnych, zaś po utracie uznania międzynarodowego przez rząd na uchodźstwie jej kierownictwo zdecydowało o utworzeniu w kraju Zrzeszenia Wolność i Niezawisłość, jako ogólnopolskiej organizacji podziemnej realizującej swoje cele głownie drogą oddziaływania propagandowego. Podziemie narodowe, podzielone na Narodowe Zjednoczenie Wojskowe i Narodowe Siły Zbrojne, w zasadzie uznawało zwierzchnictwo rządu na uchodźstwie, ale działało też w warunkach dużej samodzielności.

Podziemie poakowskie i narodowe na Górnym Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim wpisywało się w nurty konspiracji ogólnopolskiej, ale miało jednak i cechy specyficzne, wynikające z charakteru województwa śląskiego – regionu w dużej części zurbanizowanego i uprzemysłowionego. Tereny leśne, sprzyjające klasycznym działaniom partyzanckim, znajdowały się tylko na północy i na południu województwa. Operowały tam typowe

oddziały zbrojne, jak np. zgrupowanie NSZ Henryka Flamego w Beskidzie Śląskim i Beskidzie Żywieckim czy oddział Władysława Musialika w północnej części powiatu zawierciańskiego. W wielkich miastach centralnej „niecki przemysłowej" konspiratorzy prowadzili przede wszystkim działania propagandowe.

Ogromna koncentracja przemysłu, potrzebnego podczas powojennej odbudowy kraju, skłaniała aparat bezpieczeństwa komunistycznego państwa do szczególnie energicznych działań przeciwko podziemiu. Urząd Bezpieczeństwa, wspierany przez jednostki NKWD, swe pierwsze sukcesy związane z rozbiciem lokalnych struktur dowodzenia DSZ, NSZ i NZW odnotował jeszcze w 1945 r. W czerwcu 1946 r. katowicki Wojewódzki Urząd Bezpieczeństwa Publicznego i jego jednostki terenowe zlikwidowały Okręg Śląski „Klimczok" poakowskiego Konspiracyjnego Wojska Polskiego. W sierpniu i we wrześniu 1946 r. organy bezpieczeństwa zakończyły operację „Lawina" – uwieńczoną sukcesem infiltrację Zgrupowania NSZ Henryka Flamego „Bartka". Jej finałem było wymordowanie prawie stu partyzantów w trakcie sfingowanych przerzutów na zachód. Również we wrześniu postępujące rozpracowanie szeregów WiN zaowocowało rozbiciem eksterytorialnego Okręgu Tarnopolskiego i Brygad Wywiadowczych tej organizacji, natomiast na początku listopada poważne straty odniósł jej Okręg Śląski. Aresztowany został też rezydujący pod Zabrzem prezes II Zarządu Głównego WiN Franciszek Niepokólczycki.

Od listopada 1946 r. do wiosny 1947 r. w podziemiu pozostawały już tylko nieliczne siatki podziemia. W Beskidach utrzymywały się poważnie osłabione i niezbyt aktywne resztki oddziałów „Bartka", w konspiracji funkcjonowały też niewielkie struktury Okręgu Śląskiego WiN oraz działające z Górnego Śląska ogniwa dowodzenia i wyspecjalizowane siatki wywiadowcze tej organizacji. Tylko samodzielna organizacja poakowska Pawła Cierpioła „Makopola", operująca w powiecie rybnickim i pszczyńskim, pozostawała wciąż aktywna, a nawet odnotowała poważne sukcesy.

Wybory sejmowe w styczniu 1947 r. również na Górnym Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim oznaczały kres nadziei na tymczasowość rządów komunistów. W tej sytuacji z możliwości ujawnienia się w ramach ogłoszonej 22 lutego 1947 r. amnestii skorzystali liczni uczestnicy nielegalnych organizacji. Wiosną 1947 r. podziemie w województwie śląskim w zasadzie przestało istnieć, choć jeszcze kilka miesięcy opór kontynuowały nieliczne ocalałe struktury WiN. Miejsce dotychczasowego podziemia zajmować zaczęła tzw. konspiracja młodzieżowa, ale pozbawiona była takich możliwości oddziaływania jak ugrupowania poakowskie i narodowe.

Powojenne podziemie działające w ówczesnych realiach geopolitycznych i wewnętrznych skazane było na porażkę. Nadzieje na szybki wybuch konfliktu pomiędzy ZSRS a aliantami zachodnimi rozwiały się, podobnie jak wiara w odebranie władzy komunistom drogą aktu wyborczego. Jednak należy podkreślić, że aktywność konspiracyjną cechował głęboki sens. Odsunęła w czasie proces całkowitego uzależnienia Polski od ZSRS i osłabiła podatność społeczeństwa na komunistyczną propagandę, przyczyniając się do zakorzenienia się

w nim postaw niepodległościowych i antykomunistycznych.

Na podstawie książki: Dariusza Węgrzyna, Adama Dziuby, Tomasza Kurpierza, *Wypatrując Andersa. Konspiracja niepodległościowa w województwie śląskim 1945–1948*, Katowice – Warszawa 2019.

Realizacja: Bogusław Nikonowicz.